

A (Nagy)Asszony varrva jó? Jellegzetes tetoválások a szélsőjobboldali csoportok körében

Is the The (Great) Lady sewn right? Typical of the far-right groups tattoos

Sörös Anett
sanett88@gmail.com

Initially submitted April 20, 2011; accepted for publication May 5, 2011

Abstract:

About for one year I have been dealing with the representation of the extreme right wing ideology. I find this group special for its political communication. Its representatives prefer using the modern, popular, widely and frugally accessible communications tools. These can be appeared in the spaces of virtuality and reality, too. To the former belong websites, blogs, social networks, etc; and to the latter clothes, accessories, decals, graffiti, tattoos, etc.

These forms of communication help the internal integration of these groups and the mediation of messages to the external groups. The messages have to be short and compact – that is why they use many symbols in it. The symbols can be understood just in case if you are member of the group. The representatives of the ideology of right wing extremism prefer the historical and religious pictures and tags which belong to the Hungarian nation.

In this essay of the communicational tools I deal with the tattoos. I think having a tattoo needs a very special and strong preference of the ideology. Tattoos are long lasting: generally hold on to the end of someone's life. A tattoo cannot be taken off – so if it is on a visible part of the body, anybody and everybody can see it, and can form opinion about the wearer. That is why I find interesting the analysis of the tattoos of the representatives of the right wing extremism. I would like to find out which are the typical symbols among these groups, which are the tools of representation and how can the external viewer understand them.

Kulcsszavak: Szélsőjobboldal, tetoválás, képviselő, politikai kommunikáció, szimbólumok

Keywords: Extreme right wing, Tattoo, Representation, Political communication, Symbols

*„Nem minden médium üzenet,
de van olyan üzenet, ami nem médium”
(graffiti)*

Közel egy éve kezdtem el foglalkozni jelenlegi kutatási témámmal, a szélsőjobboldali ideológia szerveződésével, illetve reprezentációjával¹. Előzetes vizsgálódásaim megerősítettek abban, hogy a szóban forgó ideológiai irányzat magyarországi képviselői nemcsak a hazai politikai életbe hoztak újat, hanem a politika reprezentációjába is. A szélsőjobboldal szerveződésében különleges szerepet játszik (a) *kommunikációs rendszere*, (b) *kommunikációs eszköztára* és (c) üzeneteinek egyértelmű, könnyen felismerhető és azonosítható *szimbolikája*.

Kommunikációs rendszere kettős funkcióval bír: egyaránt közvetít kifelé, azok irányába, akik nem tagjai az eszmerendszert támogató csoportoknak; illetve befelé, a közösséghez tartozók felé. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy e két csoport nem különíthető el élesen egymástól – megfigyelhető például egy olyan „holdudvar”, amelyhez tartozók a szélsőjobboldali ideológiának csak egyes elemeivel szimpatizálnak, nem kötődnek szorosan egyik táborhoz sem.

Eszköztárát olyan kommunikációs formák dominálják, amelyek egyrészt *populárisak*, igen széles körben elterjedtek és népszerűek; másrészt *tömegesen, költségtakarékosan elérhetőek*; harmadrészt nagy *szervezetek nélkül is sokakhoz* jutnak el. Ezek a kommunikációs eszközök a virtuális és valós tereken egyaránt megjelennek. Előbbiek alatt értem például azokat az internetes oldalakat, amelyek lehetőséget nyújtanak a szélsőjobboldali ideológia reprezentációjára – úgy, mint a különböző csoportok, szervezetek honlapjai; a blogok; a közösségi oldalak vagy a hírportálok. E webes felületek egyaránt lehetővé teszik a felhasználóik és azok csoportjai számára a nyíltságot és a zártságot, illetve ezzel összefüggésben a személyiségük felvállalásának és az anonimitásnak a kettősségét. A valóságos tereken történő reprezentáció eszközkészlete is hasonlóan sokszínű:

¹ Vizsgálódásaimat a 2010-ben indult, *Campus-lét a Debreceni Egyetemen* (OTKA K 81858) című kutatás keretei között végzem, mely a debreceni egyetemisták kortársi szocializációjának, csoportkultúráinak feltárását tűzte ki célul. A kutatás vezetője Prof. Dr. Szabó Ildikó, aki egyúttal témavezetőm is – itt szeretném megragadni az alkalmat, hogy megköszönjem neki munkámhoz nyújtott sokrétű segítségét.

üzenetközvetítőként használják például az öltözéküket, kiegészítőket, matricákat, graffitiket, tetoválásokat, házilag sokszorosítható plakátokat, stb.

Ezek a sajátosságok hozzájárultak e politikai irányzat gyors térhódításához és nagyfokú szervezettségéhez, hiszen azok számára tették hozzáférhetővé információikat, akik esetleg eddig kiszorultak a politikáról, illetve a különböző aktivitásokról szóló ismeretek megszerzéséből. Az empirikus szociológiai kutatások tapasztalatai alapján ide sorolhatóak egyrészt a politika iránt általában kevésbé érdeklődő fiatalok és azok, akiket eddig más politikai irányzatok kevésbé tudtak megszólítani (kutatási adatok forrása), másrészt azok a csoportok, amelyek nyitottak voltak a szélsőjobboldali eszmékre és igényük volt politikai aktivitásra, de korábban nem találtak a maguk számára politizálási formákat. A szélsőjobboldal által használt csatornákon nemcsak az ideológiai üzenetek juthatnak el gyorsan és igen széles körben a fogadókhöz (kifelé szóló üzenetek), hanem a közös tevékenységekre, politikai akciókra való felhívások is (befelé szóló üzenetek). Az e médiumokra épülő formális és informális szerveződésnek köszönhetően pedig a korábbiakban még nem tapasztalt módon, rövid idő alatt nagy tömegek mozgósíthatók.

A valós tereken, úgy vélem, e típusú véleménynyilvánításra és önkifejezésre a *graffitik* nyújtanak lehetőséget. A graffiti terminusát tágan értelmezem. A kifejezés eredetéről nincs konszenzus, abban egyetértés mutatkozik, hogy a szó többes számú – jelentése: *feliratok*. Saját meghatározásom szerint graffiti minden olyan kifejezőeszköz, amely írásos és/vagy képi formában, ideiglenesen vagy tartósan, nyilvános vagy nyilvánossá tett privát tereken véleményt vagy identitást reprezentál. Ebbe a meghatározásba egyaránt beletartoznak tehát az aszfalt- és falfirkák, a plakátok, a matricák, de beletartozik a graffiti vélhetően legtartósabb és legszemélyesebb típusa, mely az esetek többségében egy emberöltőn keresztül kifejezi az egyén politikai preferenciáját, ideológiai elkötelezettségét, a *tetoválás*. Jelen írásban ezzel a kommunikációs formával foglalkozom részletesebben.

A tetoválások története több mint kétezer évvel ezelőttre, egészen az ókorig nyúlik vissza. Az antropológusok több kezdeti funkcióját is definiálták. Ezekben az volt a közös, hogy bizonyos szempontból mind az egyén spirituális megtisztulását szolgálta, természetfeletti üzeneteket tulajdonítottak neki. A testfestéseket alkalmazták rejtőszínezetként, ami nemcsak a vadászat technikai kivitelezését segítette, hanem egyúttal emléket állított az elejtett állatoknak – így jelképezve a vezeklést. Hasonló indítatásból kerültek vallásos jelképek is a bőr alá, mellyel viselőjük a megváltást, a mennybe jutást igyekezett biztosítani, ezzel is egyfajta erős elköteleződését fejezve ki a vallás és Isten iránt.

A tetoválások ebben a korban a beavatás illetve a gyógyítás eszközeként is szolgáltak (Gozner 2003).

A korszak végéhez közeledve az európai kultúrákban ezt a spirituális jelentéstartalmat a stigma asszociációja váltotta fel: a tetoválásokat az elítéltek és a rabszolgák megkülönböztetésére használták az éppen uralmon lévő vallási és politikai erők. Vélhetően ez alapozta meg a társadalom többségének máig tartó negatív viszonyulását a testfestésekkel szemben. Ezt az erős attitűdöt még a tetoválások 15-16. századi „reneszánsza” sem tudta megingatni. A felfedezések korában ugyanis a testfestések újra bekerültek az európai kultúrába: a matrózok és katonák saját testükön, szuvenirként hozták vissza az egzotikus mintákat és motívumokat. Azonban a test ilyen típusú díszítése továbbra is valami barbár, elítélendő cselekedet maradt, melyet degradálóan szemlélt a közízlés. Ez vezetett odáig, hogy a tetoválás a huszadik században, a két világháború után egy új típusú, lázadó attitűd – és ezáltal az ezt képviselő szubkultúra jelképévé vált (Wroblewski 2004).

A tetoválások egyes csoportok körében tehát elsősorban azt reprezentálják, hogy birtokosuk egy szilárd és tartós meggyőződés mellett tette le a voksát, melyet teljes mértékben fel is vállal – sőt, büszkeséggel tölti el az általa vallott értékek, irányzatok kifejezése, amelyért kisebb vagy nagyobb, rövidebb vagy hosszabbtávú áldozatokat is képes meghozni. A graffitik e típusa tehát egy szilárd identitást jelez, amely többnyire egy adott csoport kontextusában alakul ki (Szabó 1989).

A testen elhelyezett „firkákra” fokozottan érvényesül a graffitik egyik fő jellemzője: a cél, az üzenet rövid és lényegre törő közvetítése. Ezért kapnak kiemelt szerepet a jelszavak és jelképek, illetve a szimbólumok. Ezek oly módon mediatizálják az egyén mondanivalóját, hogy egyúttal feltételeznek egy bizonyos szintű kulturális beavatottságot a fogadóktól (Szabó 1989). A külcsoportok számára is üzennek, és a saját csoporttagságok felismerését is elősegítik. A szimbólumok elsődleges jelentésének értelmezéséhez ugyanis szükséges, hogy a kommunikáció többi résztvevője ismerje az adott kifejezést vagy ábrát. A második jelentésréteggént értelmezhető a kulturális és történeti háttér megértése, majd az újrakonstruált jelentéstartalom, értelmezés elsajátítása. Utóbbiak már mondhatni csoportközösséget feltételeznek azzal az egyénnel, aki eszméit ily módon juttatja kifejezésre. A szimbólumok ezáltal a csoportok belső integrációját is szolgálják.

A zárt szubkultúrák reprezentációja mellett a hetvenes években egyre inkább megerősödni látszott a tetoválásoknak egyfajta „upperclass” irányzata, amelyet elsősorban a kínálat, a technika fejlődése hívott életre. Erre az időszakra tehető ugyanis az első

színvonalas, jól képzett tetoválószalok megjelenése világszerte. Egyre nagyobb hangsúly került a higiéniai, egészségügyi és művészeti szempontokra. Nőtt a művészi képzettségű tetoválók száma, valamint biztonságosabbá vált maga a folyamat. Ezáltal a tetoválás nemcsak elterjedtebbé vált, hanem újraértékelődött és funkciója megváltozott: az önkifejezés mellett inkább a díszítés és a divatkövetés kerül a középpontba. A tetoválás, népszerűbbé és általánosabbá válásával mára már fogyasztási cikk lett (Wroblewski 2004). Ez a nők számára is lehetőséget nyitott arra, hogy kifejezzék egy-egy divat- vagy éppen ideológiai irányzathoz való kapcsolódásukat. A test észlelésének korlátai tehát a körökben is fellazulnak, hiszen a tetoválás a nyilvánosságnak szól, tehát a test üzenetet közvetítő része köztérre válik. A test dekorálása így átveszi az öltözet egyes funkcióit, például kifejezheti viselőjének társadalmi réteghelyzetét is. Nagy különbség azonban, hogy a tetoválás sokkal tartósabb viselet egy egyszerű ruhadarabnál.

A tetoválások egyre populárisabbá válásával halványult megkülönböztető, szubkulturális jellegük is. Milyen lehetőségük maradt így a szélsőjobboldalhoz hasonló csoportkultúráknak elkülönülésük, közösséghez tartozásuk és jellegzetes üzeneteik kifejezésére? Úgy vélem, a test, mint médium használata továbbra is megmaradt, csak a hangsúly inkább az ábrázolt szimbólumok felé tolódott el, amelyek átvették a csoportintegráció erősítésének szerepét.

A következőkben a fenti szempontok mentén elemzek néhány szélsőjobboldali tetoválást. Az elemzett tetkók mindegyike jól illusztrálja, hogy a szélsőjobboldal a valóságos nyilvános terekben is saját, jól azonosítható, expresszív szimbólumainak jelenlétével reprezentálja magát. A tetoválások a szélsőjobboldali csoportkultúra vizuális azonosítására szolgálnak. A tetoválásokat az egyik közösségi portálon, az iwiwen találtam az egyik nyíltan szélsőjobboldali érületű ismerősöm profil oldalán. Ezekkel a tetoválásokkal nem ő rendelkezik – egy mappában gyűjtötte össze milyen tetkót viselne szívesen.

1. ábra: Háton elhelyezett tetoválás közepén a turulmadárral (forrás: www.iwiw.hu)

Az 1. ábrán a kompozíció centrumában lévő szimbólumot nonfiguratív, talán leginkább lángokra hasonlító minta foglalja keretbe. A központi figura a *turulmadár*, amelyet az ideológia képviselői igen gyakran használnak eszmerendszerük egyik lényegi elemének kifejezésére. A turul a magyarok a történelmet szimbolizálja: Attila korát, a vándorlásokat, a Kárpát-medencébe való bevonulást, a Nagy Magyarországon történt letelepedést és az államalapítást. Erre az időszakra tehető a magyarság eredetének definiálása, amely központi kérdéskörét képezi az eszmerendszernek. A turul vázaként ábrázolt címer is megelevenít olyan jelképeket, melyek eredete a történelem előző korszakára vezethető vissza. Az Árpád-sávok és a hármás halom az új haza földrajzi határait utalnak. Az előbbieket a vizek: a Tisza, a Duna, a Dráva és a Száva jelképei; utóbbiak a hegyek: a Tátra–Mátra–Fátra hármásával azonosíthatóak. A kettős kereszt pedig a székely rovásírás *egynek* olvasandó hangját jelöli. A szimbólumoknak van egy vallási asszociációja is: a kettős kereszt az eget a földdel összekötő kapcsot jelképezi – ezért is vált a keresztény királyok szimbólumává (Varga 2000). Maga a címer, egységében, jóval később, a XIX. század közepén vált hivatalos jelképpé, majd a Horthy-korszakban (1920–1944) jutott újra jelentős szerephez. E példa alapján is megfigyelhető tehát egy kettősség a tetoválások által közvetített szimbólumok értelmezésében: (1) a vonatkoztatási keret, a történelmi kontextus szempontjából, hiszen a jelképek a közvetlen és a közvetett használatuk korában is jelentéssel bírnak; és (2) a közvetlen jelentéstartalom tekintetében, mivel történelmi és vallási dimenzióból is definiálhatóak.

2. ábra: Háton elhelyezett tetoválás Nagy-Magyarország térképpel

A 2. ábrán látható tetoválás is az Árpád-kort idézi meg – csak némiképp másként, más szimbólumokat alkalmazva. A Nagy-Magyarország térkép már-már beépült a hazai közéleti diskurzusba a szélsőjobboldal jelképeként. Arra az alapkonceptióra utal ugyanis, mely mentén az eszmerendszer képviselői a magyarságot értelmezik: a kultúrnemzet felfogásra. E nézet szerint nem az állami keretek vagy az országhatárok határozzák meg a nemzeti identitást, hanem a kulturális közösség, mint a közös nyelv, a közös hagyományok, a közös történelem, stb.

A fő szimbólumon belül látható egy korabeli magyar lovas, amely még inkább nyomatékosítja a szemlélőben a dicső múlt érzetét. Szintén megjelenik a székely rovásírás, mely egyrészt a beavatottnak szól, akik ennek ismeretében el tudják a térkép körüli szöveget olvasni, másrészt a kívülállóknak, emlékeztetve őket, hogy az írás ismerői sajátos tudásközösséget alkotnak. E tetoválás is jól érzékelteti a szélsőjobboldali szimbólumok komplexitását a reprezentáció szintjén is: több emblematis ábra és/vagy felirat észlelhető egy jelképen belül.

A 3. ábra egyes elemei még mindig az 1. évezredre utalnak vissza. Az eszmerendszer szimbólumainak tematikája a Szent Korona motívumával egészül ki. Az államalapítás jelképének is igen nagy kultusza van az ideológia követői között, hiszen programjukban is kiemelt szerepet kap a magyar állam alapszabályainak történelmi, íratlan hagyományára, a Szent Korona-tanra épülő alkotmány, amely eszmének a megerősödése szintén a Horthy-korszakra vezethető. Mint látható, e „testgraffitin” is anélkül van központban, hogy az alkotó a kompozíció centrumában helyezte volna el. A korona szakrális jellegét a körülötte lévő,

sematikusan ábrázolt fény is jelzi. A rituálét, amit a tetoválás bemutat nekünk, úgyis nevezhetnénk, hogy az ún. középcímer összeállítása. Magyarország e jelképe ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában, a kiegyezés és az első világháború között volt hatályban: a két angyal által tartott címer közepén a Kossuth-címerre emlékeztető pajzs látható a társországok (pl. Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Erdély) jelképeivel, felette a koronával.

A magyar állam e szimbólumának szintén van egy vallási vonzata: kultusza a szélsőjobboldali eszmei áramlatban összefonódik egy magasztos alak imádatával. A keresztény tanításokból ideológiájukba emelték azt a történetet, mi szerint Szűz Mária volt az, aki Szent Istvánnak adta a Koronát, megbízva őt ezzel a magyar állam megalapításával és a magyarok irányításával. Emiatt tekintik Jézus szülőanyját a Magyarok Nagyasszonyának (Pető 2003). E példa is jól mutatja a szimbólumok és az emblematis alakok szerepének komplexitását a szélsőjobboldali ideológiában. Felmerülhet bennünk a kérdés: vajon a Magyarok Nagyasszonya is visszaköszön majd nekünk egy-egy tetoválás formájában?

A tetoválások tehát igen nagy eszköztárral rendelkeznek: lehetnek különböző színűek, eltérő nagyságúak, összetettek vagy kevésbé összetettek, jól láthatóak vagy intimebb helyre elhelyezettek, stb. A téma tekintetében – mint láthattuk – a szélsőjobboldali csoportok elsősorban olyan elemeket használnak, amelyek a köztük lévő diskurzusba mélyen beivódott történelmi korszakokhoz, eseményekhez, eszmei alapelvekhez köthetők. Ezeket a történéseket ők közösen (újra)értelmezik – olykor egyes motívumok sokkal intenzívebb jelentéstartalommal bírnak a számukra, mint akik csak a történelemkönyvekben olvastak róla. A gyakran igen összetett szimbólumok – amelyekben általában megfigyelhető a vallás és a politika kettőssége – általában az általuk sokra tartott történelmi korszakokhoz nyúlnak vissza, úgymint Árpád kora, a Monarchia időszaka vagy a Horthy-korszak.

Dolgozatommal igyekeztem arra is rávilágítani, mennyi mindent lehet jelezni, kifejezni egy tetoválással. Már eleve a tetoválásnak, mint kommunikációs formának a választása is beszédes, hiszen az, hogy valaki ily módon közvetíti az általa képviselt értékeket és preferenciákat, igen mély és tartós elkötelezettségre utal. A varratott szimbólum pedig egyaránt üzenetet közvetít a csoporttagok és a kívülállók felé. Utóbbiak felismerhetik azokat az ábrákat, feliratokat, amelyek az idő folyamán bekerültek a nemzeti közéleti diskurzusokba, így el tudják helyezni a tetoválást viselőket a társadalmi struktúrában ideológiai csoport-hovatartozásuk szerint. Az adott egyénnel ideológiai közösséget vállalók körében azonban ezek a szimbólumok sokkal mélyebb, akár átértékelt jelentéstartalommal is bírnak. Nemcsak

azt mondják el számukra, hogy „*ugyanoda tartozom, ahova te*”, hanem részletesebb személyiségképet festhetnek a tetoválással üzenő egyénről, vagy éppen olyan üzenetet közvetíthetnek a számára, amelyet a kívülállók nem érthetnek.

Felhasznált irodalom

GOZNER Gertrud (2003): *Halálfej a horgon. A tetoválások kultúrtörténete*. Elérhető: <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=1292>, utolsó letöltés: 2010-12-27.

PETŐ Andrea (2003): *Napasszonyok és holdkisasszonyok. A mai magyar konzervatív női politizálás alaktana*. Budapest, Balassi Kiadó

SZABÓ Ildikó (1989): Tetovált börtön. *Szociológia* 3–4. 311–327. o.

VARGA Géza (2000): *A magyarság jelképei*. Budapest, Írástörténeti Kutatóintézet

WROBLEWSKI, Chris (2004): *A tetoválás nagykönyve*. Budapest, Totem Plusz Kiadó

www.iwiw.hu